

Uptonsville CT

1502

Apprentice.

11

12.

1916.

57

Մ-8/8

Գ Ր Ա Ք Է Տ

Ուղղագրության Դասագիրք
Չեռագիր Հոդաձևերով

ԱՌԱՋԻՆ ԳՐԳՈՅԿ

ԶՈՐՐՈՐԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ Ա Ջ Մ Ե Յ Ի Ն

Մ. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ ԵՒ Մ. ՄԱՏԷՆՃԵԱՆ

2010

491.99-1
Ա-13

Թ Ի Փ Լ Ի Ս

Տպարան «Մամուլ», Լոբիս Մեկրեան փողոց № 22.

57

ևր

491.99-1
Ա-13

Գ Ր Ա Փ Է Տ

Ուղղագրութեան Դասագիրք
Ձեռագիր Հօդաձևերով

8/8
Մ

ԱՌԱՋԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Կ Ա Զ Մ Ե Ց Ի Ն

Մ. ԱՐԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՐԵՂԵԱՆ ԵՒ Մ. ՄԱՏԷՆՃԵԱՆ

Թ Ի Փ Լ Ի Ս

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

28971-Ա.3

Մեր կազմած և մշակած յօդածները արտատպութեան իրաւունքը վերապահւած է:

Ուղղագրութեան ուսուցումը շատ է զբաղեցրել մանկավարժութեան ներկայացուցիչներին և ուսուցիչներին: Ամեն մի դասատուի յայտնի է, թէ որքան մեծ դժւարութիւնների հետ է կապւած ուղղագրութեան ուսուցումը, և թէ որքան չնչին արդիւնքների է յաճախ հասցնում այն:

Մի մանկավարժ ասում է. «Ուղղագրութեան ուսուցումը վարժապետի խաչն է»: Մի ուրիշի կարծիքը. «Ձեռն չափազանցնում ասելով, թէ ուսուցիչներն իրենց աշակերտների տետրերն ուղղելով՝ վերջի վերջոյ մաքմնով և հոգով սպանւում են»:

Եւ ուրիշ նման կարծիքներ:

Երկաք որոնումներից յետոյ, փորձառական (էքսպերիմենտալ) մանկավարժութեան ականաւոր ներկայացուցիչները՝ Լայ, Մօյման և ուրիշ ուսուցչապետներ՝ եկել են այն եզրակացութեան, որ ուղղագրութիւն սովորեցնելու ամենալաւ միջոցն է արտագրել տալը, այն էս՝ ձեռագիր յօդւածներ:

Գրութեան ժամանակ, ինչպէս ցոյց են տալիս բնախօսական-հոգեբանական նորադոյն հետազոտութիւնները՝ առաջնակարգ դեր են խաղում մեր կատարած շարժումների տպաւորութիւնները. բառերն ուղիղ արտագրելով՝ աչքի, դէմքի և ձեռքի մկանները վարժւում են որոշ մեքենայական շարժումների: Այնուհետեւ ամեն անգամ, երբ առիթ է լինում նորից վերաբաղելու նոյն բառերը, խեղճ մկանների միկնոյն շարժումները ինքնաբերաբար նոյնութեամբ գծագրում են այն բառերը, որ ուրիշ անգամ սովորել էին գրել: Այդ է պատճառը, որ շատերը որեւէ բառի գրութեան համար կասկածելիս փորձում են գրել մի անգամից, առանց մտածելու նրա ստուգաբանական կազմութեան մասին, և գրեթէ միշտ էլ գտնում են ուղիղ ձևը: Այդտեղ շարքէն մկանների միայն անդիտակից շարժումներն են էական դերակատարները. հետեւաբար արտագրութեան միջոցով այդպիսի ուղիղ վարժութիւններ իւրացնել տալով՝ մենք խուսափել ենք տալիս այն բոլոր սխալ տպաւորութիւններից, որ թելադրութիւնը կարող է յառաջացնել աշակերտների մէջ. չէ՞ որ թելադրութեան ժամանակ բազմաթիւ բառեր սխալ են գրում: Հենց այդ միկնոյն օրէնքով է դարձեալ, որ շատերը կարողանում են մեղ հետ խօսակցելու հետ զուգընթաց նւազել դաշնամուր կամ ջութակ, որովհետեւ մատները ինքնին կարողանում են ուղիղ վերաբաղել նախապէս սովորած վարժութիւնները:

Այս տեսութիւնը հաստատուում է բազմաթիւ փորձերով: Այդ փորձերը ցոյց են տալի, որ արտագրութեամբ սովորող աշակերտները վից անգամ աւելի պահաս սխալ են անում, քան թելադրութեամբ: Այս դրական հետեւանքին հասցնում է արտագրութիւնը ոչ միայն սխալների թիւը զգալի կերպով նւազեցնելով, այլ և այս ձևով սովորած ուղղագրութիւնն աւելի երկար է մնում յիշողութեան մէջ, աւելի տեւական է լինում:

Լայի և ուրիշների կատարած փորձերը բերել են նաեւ այն եզրակացութեան, որ աւելի արդիւնաւոր է արտագրել տալ ձեռագիր և ոչ թէ տպագիր օրինակներից. այդպիսով աշակերտներն օգտւում անգամ աւելի պահաս տառասխալներ են անում: Եւ հատկապէս է. ձեռագրից արտագրելու ժամանակ աշակերտն ստանում

ШРИФТЪ ЗАЯВЛЕНЪ.

11511-87

2002

ՏՊԱՐԱՆ «ՄԱՍՄՈՒՆ»
Լորիս-Միլերեան փողոց, № 22.
1916

է անմիջական սպաւորութիւններ հենց այն նշաններէ, որ նա վերաբարձրում է նոյնութեամբ. այն ինչ սպաւոր օրինակներից արտագրելիս՝ կատարում է բարդ գործողութիւն. այսինքն՝ սպաւոր բառապատկերները պէտք է մտքով նախ փոխակերպէ՝ ձևագիր բառապատկերների և ապա միայն գրէ:

Ինչու Ուշինսկին խորհուրդ էր տալիս արտագրել ձևագրից: Ուշինսկիան թւականներին Վ. Պ. Շերեմետևսկին յայտնել է այն կարծիքը, թէ «ուղղագրութիւնը պետք է ձևագրութեան պէս գրաֆիկ արեւատ է. ուստի և զրա համար ձևագրի պիտի լինեն ձևագիր օրինակներ»: «He вѣрѣ слыху, а вѣрѣ глазу, ибо слово глазу—а глазу» (Մի հաւատաց ականջիդ, այլ հաւատաց աչքիդ, երովհետեւ աչքդ աղամանդ է): Այնպէս որ Լաչի և ուրիշ գիտնական փոխակերպումների մեծ ծառայութիւնն եղել է այն, որ նրանք բնութագրական հոգեբանական հիմունքներով և բաղաձայն փորձերով հիմնաւորել են արտագրել տալու, այն ևս ձևագիր օրինակից, առանց սպաւոր նշանակութիւնն ուղղագրութիւն սովորեցնելու համար:

Կարևոր է շեշտել նաև մի այլ հանգամանք. ձևագրից արտագրել տալը չը պէտք է լինի մի մեքենայական զբաղմունք միայն: Բառերի և ա՛կապ ֆրագմների (օրոնցից և կաղմած են լինում սովորաբար գեղագրութեան և երբեմն նոյն իսկ թելադրութեան ձևերով) արտագրութիւնը ձանձրի և բթացնող է: Արտագրութիւնը պէտք է լինի ամբողջական և իմաստալից յօդաձևերից: Այս ուղղութեամբ կատարած փորձերի հետևանքներն էլ նշանակալից են ամբողջական, իմաստալից յօդաձևեր արտագրելով՝ աշակերտները երկու անգամ պակաս սխալներ են արել, քան ֆրագմեր արտագրելով:

Աշակերտին, արտագրել տալուց առաջ, պէտք է լաւ իւրացնել տալ նիւթի բովանդակութիւնը, բառերը և նրանց արտասանութիւնը: Ուսուցիչը պէտք է ձևագրի դասագրքի մէջ աշակերտին դիտել տալ մանաւանդ այն բառերի գրութիւնը, որոնց վրայ անհրաժեշտ է առանձնապէս ուշադրութիւն դարձնել. «Ձը պէտք է ոչինչ ուղղագրական վարժութեան նիւթ դարձնել, քանի դեռ չէ իւրացնել բովանդակութեան և արտասանութեան կողմից» (Լայ):

Առնենք, օրինակի համար, այս գրքոյի առաջին յօդաձևը, որ մի ժողովրդական բանաստեղծութեան ամբողջական հատւածն է: Այդ հատւածի բովանդակութիւնը և բառերի մաքուր արտասանութիւնը լաւ իւրացնել տալուց յետոյ, ուսուցիչը պէտք է ձևագրի վրայ դիտել տալ հետևեալները.

- 1) Վերագրի և ոտանաւորի տողերի առաջին բառերը գլխատառով գրել:
- 2) Ա ձայնաւորից յետոյ Վ հնչիւնի գրութիւնը և տառով (լուսացաւ, հաւ, աշխատաւոր), իսկ բառի սկզբում՝ վ տառով (վեր):
- 3) Ոյ երկարբառը (լոյս, ծոյ):
- 4) Ն յօգն արտասանութեամբ միանում է յաջորդ բառին (լոյսն — է, ծիտն — է, հաւն — է):

5) Դ տառը մարդ բառի մէջ:

6) Նայելով տեղական արտասանութեան՝ պէտք է ուշադրութեան առնել այս կամ այն բառի ուղղագրութիւնը: Վրաստանցի աշակերտները, օրինակի համար, շփոթում են ու և ր տառերը. ուստի եթէ այդ յօդաձևն արտագրողը վրաստանցի է, ուսուցիչը պէտք է աշխատի նախ լաւ արտասանել տալ՝ բառին, ծառին, թառին բառերը և ապա դիտել տալ նրանց գրութեան տարբերութիւնը:

Յաջորդ յօդաձևերի մէջ պէտք է հետզհետէ լրացնեն ուղղագրական կանոնները: Այսպէս, երկրորդ յօդաձևի մէջ («Մեր բնտանիքը») աշակերտը պիտի սովորէ գլխատառի գործածութիւնը յօդաձևի սկզբում, վերջովից յետոյ, յատուկ անունների մէջ, պարբերութեան սկզբում, իսկ չորրորդ յօդաձևում («Փոքրիկ Աշ-

խէնը»), — չափերից յետոյ: Այսպիսով հետզհետէ ամբողջացած կը լինի գլխատառի գործածութիւնը: Երկրորդ յօդաձևում, նոյն ձևով, ինչպէս առաջինում, պէտք է ուշադրութեան առնեն ուղղագրական տեղակէտից կարևոր բառերի գրութիւնը և նրանց համախմբումները (բնտանիք, հօրս, մօրս, Աշուսնակ, Տիգրանեան, երեք, երկու, Յարութիւն): Ե. եթէ կան նախորդ յօդաձևի մէջ սովորած բառերի կարգին պատկանող նոր բառեր, պէտք է մի խմբի վերածնեն. լոյս, ծոյ բառերի հետ քոյր բառը և այլն: Այսպէս նաև միւս յօդաձևերը, միշտ դիտել տալով բառերի բնորոշ կողմը և արդէն ծանօթ բառերի հետ բնեցած ուղղագրական նմանութիւնը:

Ուսուցիչների համար օգտակար ուղեցոյցի տեղ կարող է ծառայել նաև գրքոյի սկզբումը գետեղած ցանկը՝ իւր մէջ պարունակած ուղղագրական գիտողութիւններով: Բացի այս՝ իւրաքանչիւր յօդաձևի տակ մօտ ատներով իմի ենք հաւաքել այն բոլոր բառերը, որոնք ուղղագրական մասնաւոր արժէք բերեն, որպէսզի աշակերտները, պատմաձևի մէջ այդ բառերի գրութիւնը սովորելուց յետոյ ևս, իբր ամփոփում, նորից մի անգամ առանձնապէս արտագրելով՝ տեղի լաւ իւրացնեն:

Այսպիսի մի ձևագիր դասագիրք, կարծում ենք, անհրաժեշտ է ամեն նորավար աշակերտի համար, աւելի ևս այն տարրական դպրոցների, որոնք ունեն միացեալ դասարաններ, կաղմած երկու կամ երեք բաժանմունքից, որոնցից մէկի հետ բերանացի է պարապում ուսուցիչը, իսկ միւսին կամ միւսներին տալիս է գրաւորներ — արտագրութիւն մի սովորած յօդաձևի:

Իրա համար «Գրագէտ»-ի մէջ աշխատել ենք, որքան կարելի է, լեզուն և նիւթը յարմարեցնել աշակերտների պատրաստութեան, ինչպէս և ուղղագրական նշանակութիւն ունեցող բառերը հետզհետէ գտնւում ու կրկնել ենք ամբողջ գրքի բնութագրում, առանց աւելցնելու կոտորակներ:

«Գրագէտ»-ի այս և յաջորդ գրքոյիները նկատի ունեն մեր ծիական և թեմական դպրոցների պատրաստական և ստորին դասարանների դասընթացը: Իւրաքանչիւր գրքոյի մօտաւորապէս մէկ ուսուցական տարւոյ համար է սահմանւած:

Ենթ թւում է, որ «Գրագէտ»-ը կարող է ծառայել նաև գեղագրութեան ձևագրի տեղ: Ինչպէս յայտնի է, մեզանում գեղագրութեան դասերը չեն տալիս շոշափելի արդիւնք: Մեր աշակերտները, նոյնիսկ միևնույն ուսուցչի աշակերտները գրում են բոլորովին զանազան ձևերով և շատ տգեղ: Այդ եւեռոյթի պատճառներից մէկն այն է, որ գեղագրութեան համար մասնաւոր պատրաստութիւն չունեն այդ առարկան աւանդողները: Միւս կողմից՝ հայերէն ձևագիր տառերը դեռ վերջնական կերպարանքի մէջ չեն մտել, որ ուսուցիչ և աշակերտ ամեն տեղ անշեղ կերպով հետևեն գրութեան միևնույն ձևերին, իսկապէս քանի ուսուցիչ կայ, այնքան էլ գրութեան ձև:

Վերջապէս գեղագրութեան սակաւաթիւ դասերի ընթացքում, մի կամ երկու անկապ նախադասութիւն գրելով, անկարելի է սովորել գեղեցիկ գրել, այս պատճառով էլ գեղագրութեան դասերին շնորհալի կերպով դրող աշակերտներն անգամ միւս դասերին վատ են գրում: Իրօք, վայելչագրութեան յատկացած շաբաթական մէկ-երկու ժամերը բոլորովին ապագիւն են անցնում: Այդ դասերն արհեստական են, ոչ մի հոգեբանական կապ չունեն միւս առարկաների հետ:

Մեր կարծիքով, եթէ ցանկանում ենք, որ աշակերտները սովորեն գեղեցիկ գրել, ապա նրանք ոչ թէ գեղագրութեան օրինակներից մի-երկու բառ կամ նախադասութիւն գծագրելով պէտք է վառնեն իրենց թանկագին ժամանակը, այլ ամբողջ երեսներ պէտք է դեղեցիկ արտագրեն և այն էլ իրենց զարգացման հա-

մապատասխանող, սովորած գեղեցիկ և իմաստալից յօգւածներ, որպէսզի բնական կերպով իւրացնեն նաև գրութեան այն ձևը, որ նրանց առջև է դրոււմ տպագրուած, մաքուր և սիրուն տառերով, առանց աւելորդ զարդարանքների: Իսկ այդպիսի ծառայութիւն կարող են մատուցանել միայն հայոց լեզուի գրաւորները, ուսման առաջին տարիներում, եւր աշակերտն ուղղագրութիւն սովորելու համար կրկին ընդօրինակել «Գրագէտ»-ի կամ թէ մի այլ նմանօրինակ ձեռնարկի յօգւածները: Այսպիսով ուրեմն վայելչագրութեան դասերը կարող են միանալ հայերէնի դասերին:

Ահաւասիկ այս նկատուումով է, որ հնար եղածին չափ աշխատել ենք պարզ և գեղեցիկ տառերով տպել այս գրքոյկը, որի մէջ մի խումբ ձեռագիր գլխատառեր (Ը, Լ, Ղ, Յ, Շ, Պ, Զ, Յ) տողից վեր ենք տարել այնպէս, ինչպէս գրոււմ են հաւասար մեծութիւն ունեցող միւս գլխատառերը՝ Ա, Ե, Զ, Ժ, Ծ, Զ, Զ, Ճ, Մ, Ն, Ո, Զ, Բ, Ս, Տ, Բ, Օ:

Թէ եւրոպական ձեռագրերի և թէ հայկական տպագրերի ու գրչապրերի ուսումնասիրութիւնը ցոյց է աւելիս, որ յիշեալ ութ գլխատառերը մինչև հիմա թիւրիմացութեամբ են գրուել տողից ներքև. հետևաբար մեր արածը ոչ թէ նորմալութիւն է, այլ պարզապէս վերականգնումն ճշգրիտ, գեղեցիկ և դիւրին ձևի: Մենք կարծում ենք, որ տպարանական ձեռագիր տառեր ստեղծելու հետ միաժամանակ տնտեսաբար էր ուղղել այդ սխալը, որ միայն սղեղացնում է մեր ձեռագիրը և դժբախտութիւն պատճառում: Աշակերտը հենց սկզբից հեշտութեամբ կը սովորի, որ բոլոր գլխատառերը սկսոււմ են տողի վերևից, միևնոյն ընդհանուր գծից, և հասնում են մինչև տողը. միայն մի քանի տառ, աւելի մեծ լինելով, իջնում են տողից ներքև բայց դարձեալ մինչև մի գիծ:

Գործի տեքստիքականին դիմելով և հենց սկզբից տեսնելով, որ տպարանական հայերէն ձեռագիր տառեր չկան, իսկ յօգւածներ փորագրել տալն ունի մեծ անշարժարութիւններ, աւելի լաւ համարեցինք, ծախքի առաջ կանգ չառնել և պատրաստել տալ հայերէն ձեռագիր տառերի մաքուր, ստեղծիկ հայերէն տպագրութեան ձեռագիր տառեր, որ և մեր կողմից հայկական տպագրութեան 400-ամեայ յորեկանի նշէն ենք համարում: Այսպիսով հայերէն տպագրութեան արեւստի մէջ մի նորութիւն է մտնում—հայերէն ձեռագիր տառեր, այն ևս՝ երկու մեծութեան:

Թիֆլիս

Կ Ա Զ Մ Ո Ղ Ն Ե Բ

Յ Ա Ն Կ

ՆԻԻԹԵՐԻ

ԵՒ

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ.

1. Լուսաբաց.

2. Մեր բնագիրը

3. Մեր տունը.

4. Փոքրիկ Ասիական.

5. Խաղողի ողկոյզը.

6. Բարեպետ Վարդուհի.

7. Փայտե ամանը.

8. Կատու.

9. Յիմար մկներ.

10. Երկու ախոյ.

11. Կենդանիների լեզուն.

12. Աղւես.

13. Սագեր.

14. Երբ հարսանիքում.

15. Գասարան.

16. Երկու եւ մի.

17. Երեք ձուկ.

18. Բաղիկ.

19. Պէտք է մտնու լինել.

20. Ծոյլ եւ ջանասեր.

21. Ասիական.

22. Փոքրիկ Ղեւոնդը.

23. Գարուն.

24. Մանրակներ.

25. Գոյներ.

26. Արեւ.

27. Գառնիկ.

28. Նապաստակ.

29. Անձրեւ.

30. Լուրի խաւար.

31. Ճանապարհորդը եւ աղբիւրը

Գլխատառի գործածութիւն՝ վերնագրերների և ոտանաւորի տողերի սկզբում:

Գլխատառի գործածութիւն՝ գրածքի և նոր տողերի սկզբում, վերջակէտից յետոյ և յատուկ անունների մէջ, ե տառի գրութիւնը բառի սկզբում:

Ը տառի գրութիւնը բառի սկզբում և վերջում: Տողադարձի կանոն:

Չակերտ:

Ո առաջ բառի սկզբում:

Կրկնութիւն տողադարձի: Վանկ-վանկ բաժանած արտագրել:

Է տառը բառի սկզբում և վերջում:

Շեշտ, հարցական և բացականչական նշաններ:

Այ, ոյ, եա, իւ երկբարբառներ:

Վ հնչիւնի գրութիւն:

Անձայն յ բառի վերջում:

Կրկնութիւն. ո՛ տառը բառի սկզբում:

Կրկնութիւն. Է և Ե տառերը բառի սկզբում:

Կրկնութիւն այ, ոյ, եա, իւ երկբարբառներ:

Ս, դ, ն, (ը) յօդեր:

Կրկնութիւն դ յօդի:

Կը մասնիկի գրութիւն:

Կրկնութիւն գլխատառի և նոր տողից սկսելու:

Կրկնութիւն ս, դ, բ յօդերի:

Ամփոփումն ե-ով սկսող բառերի:

Ամփոփումն ո-ով սկսող բառերի:

Յոգնակի երկրորդ գէմքի Է վերջաւորութիւն:

32. Գառնիկի լացը.

Հարցական, բացականչական նշանների, դժի և հա-
կերտի գործածութիւն:

33. Երեւ բիթեռնիկ.

Ամփոփումն անձայն յ տառի գրութեան:

34. Զմեռ.

Չակերտի կրկնութիւն:

35. Նոր Տարի.

Ամփոփումն ք ձայնաւորի գրութեան բառի սկզբում:

36. Ժամանակ.

Բանակ. և դասական թւականներ (ուսուցիչը թող
գրել տայ 1—20 տառերով. 30, 40, 50, 60, 70, 80,
90, 100: Նոյնպէս և դասականները): Ամփոփումն իւ
երկըրբառի և յ-ով սկսող բառերի գրութեան:

37. Օրերի խօսակցութիւնը.

Շաբաթւայ օրերի գրութիւնը:

38. Չորս եղանակ.

Ամիսների անունների գրութեան կրկնութիւն: Ամ-
փոփումն գ, դ, ձ տառերի:

39. Լուսին եւ արեգակ.

Ամփոփումն եա երկըրբառի:

40. Ուրի եւ եռ.

Ամփոփումն ե-ով գրող բառերի և ջ, դ տառերի
գրութեան:

Խնդրում ենք արտագրել տալու ժամանակ
ուշադրութիւն դարձնել, որ եր. 22 և 23
յետ ու առաջ են տպւած:

Աղբյուրներ.

ա բ գ դ ե զ ի յ լ լ լ լ լ լ լ լ լ լ
ձ ղ ճ զ ի յ լ լ լ լ լ լ լ լ լ լ
ւ փ ք և օ ֆ:

ա բ գ դ ե զ ի յ լ լ լ լ լ լ լ լ լ լ
ձ ղ ճ զ ի յ լ լ լ լ լ լ լ լ լ լ
ւ լ

Զայնաւորներ.

ա, ե, ի, յ, լ, լ, լ, լ, լ, լ, լ:

Երկրարարներ.

այ, ոյ, եա, եո, իւ.

1. Լուսարայ.

Լուսարայ, լուսարայ.

Լոյսն է բարին,

Ժպտն է ծառին,

Խաւն է բառին:

Սիրարարայ, սիր կայ բարի,

Զոյ ծարդոն քունը քարի:

Լուսարայ, Խաւ, սիրարարայ. լոյս, Զոյ. լոյսն
է, Ժպտն է, Խաւն է. Ծարդ:

2. Սիր ընդարարիք.

Ես ուր քարտեղան եմ, անունս է
Վառան: Ունեմ Խալ ու ծալ, երեւ
եղբայր եւ երկու խոյ: Սերի բոյն
կայուն եմ ի ընդարարիք:

Խոր անունն է Զարդար, Զոր
անունն է Զարդի: Եղբայրներ
կոչուն եմ Գրգոր, Կարդար եւ
Խալ, իսկ քոյրն Սարար եւ
Սիրարար: Սիր անունն է
Սրգարար: Խալ ուրիշ է:

Սիր քան Սերն է իմ անուն քա-
լի. Խար Սերի անունս շար եւիք ք-
րուն:

Երկու, երեւ, եղբայր, եւ եւ. Խալ, ծալ, Խալ.
Խոր, Զոր. Սիրարար Սրգարար. Զարդար.
ընդարար:

3. Սիր քունը.

Սիր քունն երկու շար-կա-լի
ի շերտ է. Եւր-կա-լի շար-կուն Սերի

եմք մայր-բռն, իսկ փե-րե-ւի շար-
կուն՝ ու-րիշ-նե-րը:

Ա՛յր քր-նա-կա-րանն ու-նի ե-րեք
սե-նեակ՝ յէկ ըն-դու-նա-րան, յէկ
սե-ղա-նա-դունն, յէկ էլ նրն-գա-
րան:

Ըն-դու-նա-րա-նուն՝ կան ա-թոռ-
ներ, եր-կու սե-ղան, գրք-փե-րի պա-
հա-րան: Պա-րե-րը զար-դա-րած
են պար-կեր-նե-րով. յա-րա-կին
փր-ում է ի նախ-շուն գորգ, իսկ
ա-ռաւ-րա-դից կա-րած է ի Տե՛ծ
շամպ:

Նրն-գա-րա-նուն՝ կան ըստ-Հա-
կա-յ-ներ, հա-գուս-րի պա-հա-րան,

ար-դու-զար-դի սե-ղան՝ վր-բան
հա-յե-լի:

Ա՛յնք Հա-շուն եմք սե-ղա-նա-դա-
նը: Սե-ղա-նա-դան դրո-նից դուրս
եմք գա-լիս պա-րըշ-գա՛մ-քը. ազ-
կող-նուն գրք-նը-ւուն է յեր խո-
հա-նո-յը, իսկ դի-մա-յը բակն է
իր փոք-րիկ պար-տէ-յով:

Ա՛յկ, լէնք, պարտէյ. ներքե, փերե. շարկ, յա-
րակ. զարդարած, ընդունարան, Հարդան, ըարդ.
պարզգամք. հայեցի: _____

4. Քոթրիկ Աշխէնը.

Քոթրիկ Աշխէնը շար էր սիրուն
իր պառաւ քաւրին: Ա՛յկ անգամ
քաւրի Ժննդեան քունն էր: Խաչրիկն

սասայ լեշիւնքն. «Լեղգիկս, Լիւր-
ծուն սղօրի, ցաւրիկի հաւար եր-
կար ու բախարաւոր ծերութիւն
իւնորի»:

Բարի աղգիկը պապաւանդեց.
«Լեւելի լաւ չի լինի, հաւրիկ, Լիւր-
ծուն իւնորեւ՝ իւրից զաւիշայնի
ցաւրիկին. ետրիք է, որչափ ծերա-
ցաւ»:

Լեշիւն. ցուն, սղօրի. ծննդեան. ծերութիւն.
անգամ, Գրիգոր, հագուար. բախարաւոր. իւնորի,
իւնորեւ. աղգիկ, ազ կողմ:

5. Իւաղողի ողկոյց.

Մայրն իր աղգկան ի ծած ող-
կոյց իւաղող ցուց, բայց աղգիկը

փոխանակ ուրեղուն՝ ցաւրաւ իր հի-
ւանդ եղբօր:

Եղբայրն էլ չի կերաւ, այլ ուղար-
կեց իր եօրը: Կայրն այդ խաւանակ

դաշտում արեւի ցակ աշխարհում
էր: «Թող իմ ուրի, ցովանայ», ա-
սայ որդին:

Կայրը պահեց իւաղողը և իրի-
կունը յետ ցաւրաւ իր կնոգը: Կինն
ընթանալիս սէրը որ ցուաւ, փառք
ցուց Լիւրծուն և հաւքուրեց ցա-
ւանդներին: Զեպոյ ողկոյցը ըստ ըստ
անելով՝ անձնիքն էլ բաժին հանեց:

Ողկոյց, որդի, որ, որչափ. սէր. եղբօր. յետ
ցաւրաւ. հիւանդ. ցովանայ, անելով. յեպոյ:

6. Բարեսիրտ Մարդուհին.

Քոհրիկ Մարդուհուն ըստ ծանր
հիւանդ էր: Բիշկը հիւանդին դառն
դեղ էր քշել խնայել: Մայրը քրո-
ւելով էր խնայել դեղը. աղօրհնէր այր
որ քտաւ, ապա. «Մայրիկ, թող խ
քտեղ եւ խնայել դեղը»:

Մարդուհի, Զարուհի:

7. Քայրէ աւանը.

Պապը ապարիկ ծերայեղ էր. աչ-
քերն աչկա լաւ չէին քտանում, ա-
կանգները ծանրայեղ էին, չեռքերն
էլ դողում էին. կերակրի կաշի ա-
ւանը ի՞նչ քանի աւագած չեռքից ընկել
էր և զարդեղ:

Մի օր աւանը դարձեալ կորոր-
ւեղ. որդին ու հարսը բարկացան,
նրա հաճար ի՞նչ փայրէ աւան գնե-
լին և նրան սեւեւակի ի՞նչ անկիւ-
նում առանջին էին նստեցնում ծաշի:

Մի քանի օրից յետոյ ծերունուն
թոռները, յարակին նստած, ինչ որ
քան էր շինում քախքակի կորոր-
ւերից. ծնողները հարցրին.

— Այդ ինչ եւ շինում, Պօղոս:

— Քայրէ աւան, պարսաւանեղ
ճանուկը. որ երբ ծերանալ, չեղ էլ
սրանով կերակուր քանի:

Հայրն ու ըստը նայեցին իրար
երեսն ու կարծեցին: Անունեղեղ

նրանք ծերունուն իրենց հետք էին
Հաշի նստեցնում և հետք սիրով
էին փարւում:

Պօղոս. այլ ևս, այնուհետք. էլ, էլի. փայտէ,
կաւէ. անկիւն. դարձեալ. զարդեղ: էի, էիր, էր.
էրնք, էիք, էին:

8. Կայրուն.

Կայրուն եկաւ փրսիկ, փրսիկ,
հապար նստով, ինչպէս հարսիկ.
Պունըք արեց թաթիկներով,
Աստի սանրեց չանգիկներով:

— Կայրու, կայրու, էր ես ցրարու,
Թէ ճկներն են աչսօր արթուն:
Կայրուն սասայ. «Ա՛րա՛ճ, ի՛րա՛ճ»,
Աղսրնիքն թէ՛ այն, այն:

Պէս, ինչպէս. այն, նայեղ, հայեղի. արեղ,
երբ, հարթարեղ:

9. Զրմար ճկները.

Աճկներն սասային իրենանց. «Ին-
չուն կայրուն չէ փարսեւում ճեղհից և
բռնում է ճեղ: Այդ նրանից է, որ
ճեղի ոչ եղգիւր ունենի, ոչ զէնի. ե-
կէք, ճեղի էլ զրնւնի»:

Նրանք ի՛ր ի՛ր փայր արեցին, եղ-
գիւրի ցեղ կասեցին գոռիւներին,
որ, երբ կայրուն գայ, կռեն նրա
դէմ: Բայց հեղց որ կայրուն եկաւ,
բոլորն էլ սկսեցին թակոյն փարսել,
որ էլի ճկներն ծակերը: Նրանք, որ
եղգիւր էին չրնել, չր կարողացան

Ճակը ներսը ընդունի. կայսրուն ղէկ
ղէկ բռնեց նրանց ու կերաւ:

Անկը ճակը չէր ընդուն, ցարսաւելն էլ պոքից
կապեց:

Շուրթը շրնեցու ցեղ՝ աջն էլ հանեցին:

Ձէնք, եկէք, դէժ. ոչ. յօնք, յիմար. այր, փայր,
այլ ևս, բայց, այնուհետք. իսկոյն, ողկոյց. իր-
նեանց, դարչեաց, ծննդեան, սեմեան. եղգիւր, իսս,
անկիւն:

10. Երկու ափոր.

Երկու ափոր կուռնւմ էին փողո-
ցուն: Ա՛հկը յաղթեց իրարն: Շաղ-
թըւողը փախաւ, ըրաւ բակը, թափ
կայաւ այնպէս. իսկ յաղթողը թռաւ,
բարչրայաւ կրուրը և սկսեց հպարտ
ճան գալով՝ ծռողրուղոն կանգեց:

Ա՛հկ էլ յանկարծ փերկից իր ար-
ծիւ իգաւ ցած, առաւ այդ հպարտին
ու փերայաւ օրի ղէզ:

Վերայաւ, փերկից. ոչ, որ, որդի. թռաւ, իգաւ,
բարչրայաւ, ցաւակ. արեւ. արծիւ, հիւանդ. ճան
գալով, սիրով. յաղ-թը-ւող, փը-ւեց, կրո-ւուն:

11. Կենդանութիւնը յայտնու.

Այս հաւին ընդիւ արեւ. ինչ շաւ
է ճան ածուն իր շագերին. երբեմն
երբեմն կանգ է առնուն և շայն ցա-
լիս. »կրօր, կրօր, կրօր, կրօր»: Ըրերն
իսկոյն աճեւ կողմից ծօր եւն փա-
ցուն. ճայրն ուրեյիք է գլուխ իրենց
հաճար: Բայց էլ ի իւր «կրօր, կրօր»
հասկայուն է նրանց, որ հաճե-

Որնէր ունէր կարէի, կարէի,
Արարո ունէր հաւի կարէի:

— Կայ ի՞նչ հայի, հայճայի,
Չայարարիի քոյի Էրտ, փնչ,
փնչ:

Աղէտը պառկեց աղբի քակիւ,
Աղբի չգեց հաղ հաւի չագիւ.

Էտրով կը քաւ աղբի քակիւ,
Որ ծօր չը գայ նա ծեր քակիւ:

Աղէտ, ունէր. չգեց. աղբ. կը քաւ, չը գայ:

13. Աագեր.

Զնւ, գնւ, շարակեր,
Ան ու սարակ ի՞նչ աագեր,
Երբի՛ք, որչափ շողայի՛ք,

քոյ լիւն. աւերիւն էլ քա՛հիւ կը
հաւի:

Շեքոյ շագերը նորից քրտնւ են՝
կերակուր փնարեցու: Մայրը դար-
չեաց «կրօ, կրօ» է աւուս: Ի՞նչ կայ:
Վերը երկնիւն երկուս է ի՞նչ գիշա-
կեր թռչուն, որ պարբարաւուս է
շարշակեցու նրանց վրայ. փոքրիկնե-
րը դողալով գայիւ, ծրնուս են ծօր
քետի քակ և ապարաւուս վրանգից:

Կայ, վրայ, գայ. յեքոյ, շարշակեց, շանկարձ,
շարքեց, յիմար, յօւս. կենդանի. շագ. երբեմն, հաւ-
քերոյ. ծօր. փնարեց:

12. Աղէտ.

Աղէտն եկաւ լանգիկ, լանգիկ,

Կարծիր ուրներ լապիփ:

Իտրիփ, որչափ գեղի ծօր
Որդեր կերափ դուք քղճուր.

Գնանք, գնանք դէպի քուն,

Զեպ կուր կը քաճ իրիկուն:

Դէպի. ճիւղի արեփ. սագ. ոչ, որչափ, որդ,
որդի, ուրներ:

14. Էջը հարսանիքուն.

Էջին հրաւէր ուղարկեցին, թէ
արի հարսանիք: Մասց. «Մայ ինչ,
ես ոչ փող փշող եմ, ոչ էլ պար ե-
կող: Որ ինչ հարսանիք եմ կան-
չում, կամ գուրն է պակաս, կամ
փայլը:

Էջ, էլ, էլի. եկող, երկու, երեք, եղբայր, երբ,
երբեմն, երկինք, եղբար, երկայ. հրաւէր: Ես եմ,

դու ես, նա է. ճեմ եմք, դուք էք, նրանք են: Ես էի,
դու էիր, նա էր. ճեմ էինք, դուք էիք, նրանք էին:

15. Դասարանը.

Մեր դասարանը ի՞նչ ճեմ, յոռա-
ւոր և ճախոր սեռեակ է. ունի չորս
պարուհան և ճէկ դուռ:

Միշտ երբնեքի նարարանները դա-
սանորում են երկու շաբփ ագ և
շաբի պարերի երկայնութեամբ: Մենք
նարում ենք ցոյգ ցոյգ: Իւրաքանչիւ-
րիս սողե, գրասեղանի վրայ, դր-
ւած են՝ գիրք, քերթ, գրիչ, թանա-
փան և ճարիր:

Մեր դիմացն է գրնւում փայ-
լալտարի սարթունը, կողքին ի՞նչ գրա-

գրախօսակ, որի վրայ գրուած ենք կաւ-
ճով և յեպոյն պրքուած զնշոյնով:

Պատրիարքի կախաձ են զանապառն
կենդանութիւնք և բոյստք պարկեր-
նար և երկու խարտիչ:

Սեպտեմբրեանքն արգելաւ է բրդ-
քն ու կաւք կրորնար չգել յա-
րակի վրայ:

Պատարագոյն բոյորս դուրս ենք
գնուած բակի խաղալու, իսկ օրա-
պակի բայ է անուած պարուհան-
նարք, որպէսպի դատարանի օրը ճա-
խրէր:

Երկայնութեամբ. զոյգ զոյգ, բոյս. իւրաքանչիւր. խար-
տիչ, որպէսպի, հրաւէր. առգն. կողմ, բուռք. ամբիոն:

16. Երկու և իր.

Երկու ականգ ունեւ, իր քերան,
հասկապիր դու յաւ.

Սեպտեմբրեան վրայ կը յետ յար բան,
Բայ իօսիր սակաւ:

Սեպտեմբրեան երկու ունեւ, իր քերան,
հասկապիր դու յաւ.

Սեպտեմբրեան վրայ կը յետ յար բան,
Բայ պարկիր սակաւ:

Դու երկու չեմք, իր քերան ունեւ,
հասկապիր ինչ յաւ.

Սեպտեմբրեան Երկու պարի աշխարհեւ,
Բայ ունեւ սակաւ:

Սեպտեմբրեան ենք, ականգով յաւ, չեմքով
չօշարհուած:

Աղբարհ. խօսք, շօշափեղ. կը լսես, կը տես-
նես. անթողդ:

17. Երեւի չունի.

Ա՛ր չձանկուն՝ կային երեւի չունի. ա-
ռազինք իւելօք և զգոյշ էր, երկրորդը՝
հաճարչակ և խազ, իսկ երրորդը՝ Թոյ,
փախկոյր և անհոգ:

Ա՛ր օր չկնորան ուռկան չգեղ
լիճը:

Առազին չունի ապարեւոյ իր
իւելօք, երկրորդն իր հաճարչակու-
թեամբ, իսկ երրորդը՝ Թոյը՝ բռն-
ւրեւոյ ու քապակեւոյ:

Իւելօք. զգոյշ. հաճարչակութեամբ. կային. խազ.
անհոգ: Առազին, երկրորդ, երրորդ:

18. Բաղրիկ.

— Բաղրիկ, բաղրիկ, կարմիր բաղրիկ,
Ո՛ւր ես գնում կանաչ կանաչ,

Չագուններդ չորս կողմը առած:

— Ես գնում եմ գուր գրնեցու,

Չագուններս լանալու,

Չագուններս ծափուր ծափուր,

Իսկ Թոյ քղալին եմ անւափուր:

Չագուններս, չագուններդ, չագունները. չորս
կողմ, չորս կողմ, չորս կողմ:

19. Մէքի է ծափուր լինել.

Առաւօտեան Զաւէնն ու Արարա-
շխար ծրան դաւարան:

— Կոյս քաշի ինչ չէր շտափեր, ա-
սայ փարձալեցր: Լուս, դու ծա-

խոր ես, Սիրաշէս, գնա ցտոր: Իսկ
դու, Զաւէն, շարունակեց փարձա-
սեպը՝ յանդիմանելով նրան. շար
կեղտոյր չեռեց ունեւ, գօրի էլ չեւ
կապել. ըստոր չեւ նոյնապէս ոչ կօ-
շիկներդ, ոչ էլ հագուստդ: Իրնդ-
րեւ, շուրջով գնաւ ցուն և ասեւ
Տաշրկիդ, որ դարձուն չեւ ընդու-
նու՝ անմաքուր աշակերպներ:

Զաւէնն անօրից կարճաժ՝ փե-
րադարձաւ ցուն, կարգի բերեց շո-
րերն ու կօշիկները, լաւ լաւեց և
ջեպոյ կրկին եկաւ դարձ:

Պէտք է, Զաւէն, Սիրաշէս, ցոյց ցա՛նք, ընդ
արեւ. առաւօրեան, կօշիկ, գօրի, անօր. կարգի

բերել, կեղտոյր, ընդունել, փերադարձաւ: Կօշիկ-
ներդ, Տաշրկիդ:

20. Զոյլ և զանաւէր.

Զոյլն ասուն է. «Սիւսը կը իսա-
ղաւ, փաղը կը սոսորեւ»:

Զանաւէրն ասուն է. «Սիւսը կը
սոսորեւ, փաղը կը իսաղաւ»:

Կը իսաղաւ, կը սոսորեւ, կը լսեւ, կը ցեւ-
նեւ. զանաւէր:

21. Սիւսաբանք.

Սիւսուն բռնու է ծաղկէ ծաղիկ
և հիւր հաւաքուն՝ յետը շրնելու հա-
ւար:

Քոյրիկ բռնունները երգելով շի-
նուն եւ իրենց բերքը:

Արգիւնը պաշար է կրուն, իր ամ-
բարները լցնուն:

Եունը պահուն է իր փրորոց փունն
նէ հօրերը:

Զին փաշուն է սալակն ու կառքը:
Եյն արօրին լծած՝ վար է ա-
նուն:

Քաւին հուն է երկնքի ամպերը:
Մեծերն անշուն են ցալիս, բոշ-
ւերը գրուն:

Մերեզակը լուսաւորուն է և ցա-
փայնուն երկիրը:

Կայքոչիւր կայ է թիւն:

Արմադիրը փնտր է շինուն:

Մեծն էլ աշխարհուն են. ամե-

նից յե՛ծ և գեղեցիկ բաները աշխա-
րասէր և խելօք ծարրկանց գոր-
ծերն են:

հօր, արօր. ծաղկէ ծաղիկ. երբ, արգիւն. եր-
գել, արեգակ. փէր, փրորոց. կին, կնոգ. ծարրիկ, ծարր-
կանց. բոշել, կառք. սէր, աշխարասէր, զանասէր:

22. Քոթրիկ Ղևոնդը.

Քոթրիկ Ղևոնդն աւելի խաղալ
էր սիրուն, փաւ սովորել: Ծննդեան
քօւրն իսկ նշէր սրապաւ իր գիրք:
Մեծնքն ասուն էին, թէ Ղևոնդն
այդ գրքից լաւ լաւ բաներ պիտի
սովորի: Միս որ լսել իսկ, ասաց.
«Պէ՛հ, սիրուն գրքոյկ, ծօրս եկ, քեւ-
նեմ. իմացածդ ասա՛ ինչ յէկ յէկ»:

Չեռնիր գիրքը քարաւ ականգին.
բայց գիրքը նրան բան չաւայ, ուս-
տի դէն չգտց և աւայ. «Կորիք, յի-
ճար գիրք, ի՞նչ խաղալիքը փայնից
լաւ է»:

Քիչ յետոյ ներս եկաւ նրա ընկեր
Վարդանը, փերցրեց անկիւնում ըն-
կած գիրքը և սկսեց բարձր շայնով
կարդալ: Չեռնիրն ուղադրութեամբ
լսում էր. նրան շատ դիւր եկան
Վարդանի կարդացած լաւ պատմու-
թիւները:

Այնուհետեւ Չեռնիրը սիրեց գիր-
քը. ինչ երկու ամսից յետոյ նա ինքն
էլ արդէն գրում, կարդում էր:

Վօրս, Վօրդ, Վօրը. իմացածս, իմացածդ,
իմացածք. նէր, դէհ, դէն, արդէն. դիւր գալ:

23. Գարուն.

Գարուն է: Օդը քափ ու պայ-
ծաւ է: Լեռները գոլորները դեռ
սափարակին են քալիս հեռուն, իսկ
դաշտերն արդէն ցարդարած են
գոյն գոյն ծաղիկներով: Օդը լի է
անուշ հոտով: Թռչուններն ուրախ
երգում են ծառերի վրայ:

Երեխաները գիւղից դուրս, կա-
նաչ ճարգագետինում, խաղում են,
փայտում են, ծաղիկ են փաղում, փրն-
գեր կապում: Նրանց ցարձ շայ-
ները լսում են հեռուից:

Պայծառ. գոյն. գիւղ. օր. Նարգագետին:

24. Մանուշակներ.

Կապոյր գիւղի, կանաչ ուրուի.
Եւ ծաղիկ եւ մանուշակներու.
Թէ քունկա փոքրիկ է, զաւ,
Նորոյնտուն իշր թափ կապաւ,
Բայց ի՞նչ փունկը անեւիք քան,
Թէ աղխարի, թէ Նեժարան,
Իբրեւ գարնան առագիւղ կարդ,
Մեանուն է իշր անեւ ի Նարդ:
Եւ եւ սիրուն գարնան գուշակ,
Ի՞նչ անունն է Նանուշակ:

Թէ. արօր. կապոյր. աղխար:

25. Գոյները.

Զրնն ապրարակ է.

Նժուրսը սև է.

Նսկին դեղին է.

Կակաւք կարմիր է.

Մերեք կանաչ է.

Երկինքը կապոյր է.

Մանուշակը..... Նանուշակա-
գոյն է:

երկու, երեք, երկինք, երկիր, երեքսայ, երբ,
երբեմն, եղգիր. ջիւն, ոսկի:

26. Նիւն.

Նիւն, արև, եկ, եկ,

Կարմիր արև, դուրս եկ,

Եսիւնուն փարին ի՞նչ եկ.

Եսիւնուն փարին քրքրիկ արև,

Ա՛հր ոգիւարիւն ճրիկ արւն,
Որ գայր գայ իմաց արւն:

27. Գառնիկ.

Ա՛հր սպիրակ, սիրուն գառ կար: Ա՛հր օր նա
Վօր հեպ գնաց դաշր: Անչրն արածուն էր, իսկ
գառնիկն իրեն հաճար իսող էր անուն, բռչկո-
ւուն էր այս փարից այն փար, այս փոսից այն
փոս: Անչրը իրարուն էր նրան. «հանգիստ
կայ, որդի, զգոջ կայ. կրնկնես ցած, որդ կը
ցար»: Բայց գառնիկը չէր շուն՝ Վօր իօսիւն.
շարունակ փայփոյուն, բռչկոյուն էր այս փարից
այն փար, այս փոսից այն փոս: Ա՛հր Վե՛ծ փար
կար այնպէս, ուշեց այդ փարից ցարկէջ ցած. Վէ՛կ
էլ յանկարձ՝ ոյն ոյորիւց, Վնաց ցակիւն ու կոյոր-
ւեց:

Լսիր, որդեակ, Վօրը իրարին:

Որդի, որդեակ, որդ, ոյրներ, որ՛նադիր:

28. Ասպասարակ.

Ա՛հր փայիր այդչափ արագ,

Ի՞՞՞՞ սիրունիկ նասպասարակ.
Եսար պարիկ ես ցակաւին,
Թարթկնետր կը յոգնին:

Յոգնե՛լ, առագ, այդչափ:

29. Սնչրե.

Սնչրե՛ւ, սնչրե՛ւ, ցած արի,
Բուսոյնը ցորեն ու գարի,
Բուսոյնը ծաղիկ, կանաչ իսոյ,
Սնչէ փոշի, ճափէ օր:
Սնչրե՛ւ, սնչրե՛ւ, ցած արի,
Գայր ամենուն քարի:

30. Լորի իրարը.

Լորը Վե՛ծայրեց շագերին, ցորենի արքից հա-
նեց նրանց և քարաւ դաշր, որ բռչեց սոփորեցնի:
Էրբ ամենիս կանայ կանայ փարձեցին բռչելու,

Տողովեաց նրանց և այս պատճառով քեզ. «Որդիք,
սասայ, զգո՛ղ կայէ՛ք ծարդուց, ծանաւանք երբ քեւ-
նէ՛ք, որ կռայաւ, գետնից քար փերցնի. իճայէ՛ք,
որ չեց պիտի խփի. իսկոյն թռէ՛ք, որ ապարէ՛ք»:

Չագերից ծէկը փրայ բերեց. «հապա սոյն Ճա-
ժանակ ի՞նչ անեմք, ծալրիկ, երբ ծարդը քարն առա-
գուց չեռին կամ ծոցում պահած լինի»:

Մայրը պատասխանեց. «է՛յ ի՞նչ չունեմ ասելու,
որդի. դու ի՞նչ քարս բնուծի ես ասել»:

Դուք է՛ք, եկե՛ք, ծորիկ արե՛ք, ցոյց քե՛ք, զգո՛ղ կա-
յէ՛ք, իճայէ՛ք, թռէ՛ք, ապարէ՛ք:

31. Ըանապարհորդը և աղբիւրը.

Մեծառւայ ծի շոգ օր Ըանապարհորդն եկաւ աղ-
բիւրի ծօր: Աս յոգնած ու իրարմ էր և սասարկ
ծարաւ: Կռայաւ, կուշր խճեց և ճարեց քարն,
որ հանգստանայ:

Ասոր գուրը ցոխարեց Ըանապարհորդին,
բայց ի՛նչ չեցոյ նա զգայ, որ հիւանդ է: «Ա՛հ ի, թու-
նաւոր գուր, սասայ նա՛ դառնալով դէպի աղբիւրը.
ի՛նչո՞ւ խճեցի ի՞նչ գրից»:

Աղբիւրը խօսեց. «Ախարձ ես, բարեկամ, թոյն
չը կայ ի՞նչ ծէգ. ինձի ես յանցաւոր: Ասոր գուր
խճեցիր յոգնած ու իրարմ և ի՛նչ ես յեղադրում»:

Մէգ. աղբիւր. թոյն. Ըանապարհորդ. շոգ. յան-
ցաւոր, աշխարհաւոր, թունաւոր:

32. Գառնիկի լացը.

Մշուուն եկաւ. կարծրած խնչոր-
նէրը թափւում էրն ծառերից: Չա-
րա՛ւձի գառնիկը գնաց ծառի քակ,
որ խնչոր ուրի: Մառաւը Զրայուն
առաւ, խփեց գառնիկին և ի՛նչ հե-
ռու:

Քո՛րիկ կեղծաւորն լաց լինելով
եկաւ ծօր ծօր: Մայրը նրան հարց-
րեց.

— Ի՛նչո՞ւ կուշաւ, դու գառնիկ:

«Իսկայ ծեծ կերայ ես, Վայրիկ»:
 — Ո՛վ ծեծեց քեզ, ի՞նչ գառնիկ:
 «Ա՛ր պառաւ կրն, ի՞նչ Վայրիկ»:
 — Ինչո՞ւ ծեծեց քեզ, գառնիկ:
 «Զառք քակն էր, Վայրիկ»:
 — Ի՞նչով ծեծեց քեզ, գառնիկ:
 «Ա՛ր Էրպոյրով, ի՞նչ Վայրիկ»:
 — Ո՞ր քեղիք խփեց, գառնիկ:
 «Ուրկնտարիս, ի՞նչ Վայրիկ»:
 — Ի՞նչպէս լայիր, դու գառնիկ:
 «Ա՛հ, Վ՛հ, Վ՛հ, Վ՛հ, ի՞նչ Վայրիկ»:

33. Երեք թիթունիկ.

Սնունդ էր. բարակ աւջրն էր Վա-
 դու՛մ երկնից: Երեք թիթուն՝ կարծիր,
 ապրարակ ու դեղին՝ աւջրնի քակ

Տնայրն. դէս ու դէն ընկան, ի՞նչ կա-
 կաւ քեան, Վայրիկն ու թիթունիկն.

— Կակաւ, ա՛յ կարծիր կակաւ, թեր-
 թկնտարի քայ արա, յոգնած ընկեր-
 ւտարիս քեղ արա. քե՛ս՝ աւջրնի թր-
 զեղ է քեզ, ծեծի իրաւ՝ եմք, ի՞նչ քեղ
 չունենիք Վայրիկն:

— Ես կարծիր թիթունիկն ի՞նչ քեղ
 կը քաւ, իսկ դեղինն ու ապրարակ
 թիթունիկն՝ չեմ քայ:

— Իսկ ես չեմ բաժանուի ի՞նչ ըն-
 կերնտարից, ապա կարծիր թիթուն.
 աւջր լաւ է, Վայրիկն Վայրիկ, Վայ-
 րիկ Վայրիկն, քան Վայրիկ ապրարակն:

Թիթունիկն հեռացան, խոյրերի

Տէգ ցեաւան ի շուշան, ծօրեցան և
խնդրեցին.

— Շուշան, այ ձերմակ շուշան,
թերթիկներդ բաց արա, յոգնած ըն-
կերներքս ցեղ արա:

— Լաւ, սպիտակ թիթեռներ ցեղ
կը քաւ, իսկ դեղին ու կարծիր թի-
թեռներին՝ ոչ:

Թիթեռները նորից հեռացան. այս
անգամ էլ ի դեղին նարգիս ցե-
աւան, ծօրեցան, խնդրեցին նոյնը,
բայց նարգիսն էլ ծիայն դեղին թի-
թեռներ էր ունենւմ ցեղ քալ:

Խեղձերը մնացել էին շարած:

Արեգակը փերից անեն բան ցե-

ւել էր ու շուշ. նա երեւի ընկերներ
սէրը հաւանել, խղճայ և անսէր
դէն հեղոյ՝ քափաքել ըրան:

Կերայ, կայ, ը կայ, գայ, ը գայ. անունայ. հան-
գրարանայ, չեմ գայ, փրայ, ցոխանայ. յերոյ: Պէս ու
դէն. ծիայն. թրգել, խեղձ, խղճայ, յոգնել, ան:

34. Զնն.

Զրն էր գայիս փաթիլ փաթիլ.

Աղիսարն ասայ. «Բանս փար է»:

Պառաւն ասայ. «Անցիս կորաւ»:

Գայն ասայ. «Փորիս ցեղ է»:

35. Նոր քարի.

Ահա հասաւ նոր քարի,

հեղր թերաւ նոր բարի.

Անըր ցոյց ուրախ օր,

Բարի պաշակ եօրն ու ծօր:

Մանր փղապֆն եւն ուրախ,
Ունին կաղին, գոյհնաղ,
Սալորի չիր, չամիչ, թուշ,
Փշար, ունար և ընկոյշ:

Մանր փղապֆ չը ճոռնախ,
Սիւսարեփունն չէֆ ընկալ.
Ուրիշ շար իւեղ և փղապֆ կան,
Սիւֆար ու անօգնական:

Ընկոյշ, ընկեր, ընկնեղ, կրնկնեա, ընպանիֆ,
ընդունարան:

36. Դաճանակը.

Մէկ նոր փարուշ ծիւր հասնեցո՜ւ հաճար
պէտք է ապրել երեֆ հարիւր փաթունն և հինգ
օր, կամ յիսուն և երկու շաբաթ, կամ քսան և
երկու ամիս:

Սոսագին ամիսը կոչուով է յունար, երկրորդը՝

փեղրւար, երրորդը՝ ծարս, չորրորդը՝ ապրիլ, հին-
գերորդը՝ մայիս, փեղերորդը՝ յունիս: Ճարոյ գա-
լիս եւն՝ յուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր,
նոյեմբեր և դեկտեմբեր ամիսները:

Սեփան ունի չորս շաբաթ, շաբաթը՝ եօրն օր,
օրը՝ փանն և չորս Դաճ, կամ մի ցերեկ և մի գիշեր:

Դաճերն էլ ունեն իրենց փոքրիկ ծաւերը. այս-
պէս՝ իւրաքանչիւր Դաճ ունի փաթունն ընկալ, իւ-
րաքանչիւր ընկալ՝ փաթունն փայրկեան:

Սեփան մի դաս ցուով է յիսուն ընկալ:

Ճիւսուն, յունար, յունիս, յուլիս. եօրը. մայիս,
փայրկեան. շաբաթ. օգոստոս. նոյեմբեր: Սիւսիւր,
չիւն, գիւղ, դիւր գալ, պարմութիւն, նիւր, մրգիւն,
միւս, իւրաքանչիւր, եղգիւր, անկիւն, Ճարուքիւն,
հարիւր:

37. Օրերի իօսակցութիւնը.

— Բարե ֆեյ, երկուշաբթի:

«Սիւսճու բարին, երեքշաբթի»:

— Թնչպէս է չորեքշաբթին:

«Իրնգշարքի իւր գնացել է ա-
սելու ուրբարին, որ շարար օրը
պարրասարէ՝ կիրակի օրը իրարն
գնան պօսանիք»:

38. Չորս եղանակ.

Աւարդը քաջիւ է շնծայիկ,
Ապրիլը՝ կապոյտ ծառուշակ.

Ապրիլն բացուած է փարդը,
Առիակը երգում անուշակ:

Շուրիսը ծեղ իւր է քաջիւ,
Իսկ յուրսը՝ առաւ ցորեն.

Օգոստոսը քանիչ ու իւնչոր
Եւ ուրիշ շար կասուն իրգեր:

Աւարտները ծեղ քաջիւ է

Իւադոյի բոյոր քեանիւր.

Կոկտեմբերը՝ կարծիք գինի,
Էոյտները՝ բողկն ու քանի:

Նոյեմբերին չիւն է գալիս,
Շունաւորն ծածկուած աւար ու չոր:

Քեպրւարին սկսում է

Քոփոխակի ցուրտ ու քաւ օր:

Ահա աշաւի բոյոր քարին
Թաւալում է չորս եղանակ.

Այս պարճառով չորս խաւանակ,
Չորս եղանակ է ծեղ քերում:

39. Լուսին և արեգակ.

Ա՛հ օր յուսնեանին աւազ արեգա-

կին. «Ես ին որդիքն եմ. ինչ կը լինի,
որ իր չեմք հագոռար կարես ինչ
համար»:

Արեգակը պարաւարանայ. «Որ
հասակի հագոռար կարես, քանի որ
դու ոչ իր օր չես ծնու՞մ իր չափս»:

Երբ քուր, շնորհիք գաւ:

հայ քուր, ուշի գաւ:

Ընտանեակ, միմեանց, դարչեակ, ծննդեան,
սերնեակ:

40. Ուղիւ և էջ.

1.

Ուղիւն ու էջն ընկերացան և գնացին չորն ա-
րածելու: Իրիկունը ծուրն ընկնելիս յայր դար-
չան, որ գան քուն:

Էջն ասաց. «Ես ասարիկ յոգնած եմ, ուղիւ
եղբայր. ինչ կը լինի, ինչ շաշակը առնես իր ինչ
դեղ»:

Ուղիւն չո՞հայ, էջը հարցայ ուղիւն մէջքն, ու
եկան:

2.

Եկան, եկան, Զանապարհի կէսին ծրան իր
չոր: Ուղիւն ասաց. «Էջ եղբայր, բաւական է՞, մէր
արի մէջքս»:

Էջը պարաւարանայ. «Ինչ կը լինի, չորն էլ
հանես, յայր»:

3.

Եկան, եկան, հանդիպեցին իր մեծ գրի, որի
միայ իր նեղ կաճուրդ կար: Ուղիւն ասաց. «Բա-
ւական է, ինչքան շաշակեցի. դէ երեւ մէր արի
մէջքս»:

Էջը պարաւարանայ. «Ինչ կը լինի, միմեանց աշ-
տեղ քերել ես, կաճուրդն էլ անց կացնես»:

Ուղիւն աշտ անգամ էլ բան չասաց, կաճուրդն
էլ անց կացրեց և ասաց. «Պէ մէր արի մէջքս»:

Էջը պարաւարանայ. «Չէ. որ միմեանց աշտեղ
քերել ես, միմեանց քունն էլ պիտի քանես»:

Ուղիւն հաճեցաւ իրենից դուրս եկաւ և անխօս
յայր դարչաւ դէպի կաճուրդը. կաճուրդի միայ

վեր վեր բռնա, բաժնի քանի իրեն, և էլ գործեաց
գրի թէգ:

Ուղարկ խաղը կամուրդի վրայ կը բռնի:

Ուղարկն առաջին. «Ինչո՞ւ վրայ ծռռն է»:

Ասաց. «Ի՞նչն է ուղիղ, որ վրայ ծռռն չը
լինի»:

Ուղարկ գրաւով չեն գրի:

Ուղարկ ինչքան էլ սարկի, կաշիքն թի էլի բն կը
լինի:

Երես քանի, սարսառ էլ ուղեց:

Աղիարի, Լանապարի, շնորի. կէս, վեր արի,
թէգ, թէգ. գրայ. կամուրդ. ուղար. համբերութիւն:

41. Թիթեռն և ճանուկը.

Վճանկ

Արրուն թիթեռ, ինչ առա,

Թէ ինչո՞ւ Ես դու ապրուն.

Անբողգ օրը խաղուն Ես,

Ի՞նչպէս է որ չես յոգնում:

Թիթեռ

Արրուն կանաչ դաշտերուն

Ես ապրուն Ես համարչակ,

Ճաղիկները հոյրն անուշ

Ի՞նչ կերակուրս է վրայ:

Բայց ի՞նչ կեանքը շար կարէ է,

հաւասար է թի օրի,

հենց որ անցնի ցերեկը,

Ի՞նչ արեւն էլ կը ծարի:

42. Վկան քունը.

— Ո՞ւր է, ճուրիկ, քո քունը:

«Խն, հեռուն է ի՞նչ քունը.

կերթաւ Եսպէս դու առաջ,

շեպոյց քիչ շարս, շեպոյց ազ,
կեղծես քիչ վեր,
կրգծես ցած,
էնքեղոյց էլ
քիչ անցած՝
նորոյց քիչ շարս, նորոյց ազ,
բռնա կը գայ ին առագ:
Բայց դռնու ու շեր,
պէտք է ատել,
սասարկ փոքր է, դրայր,
նետա ճրքնելիս կըռայր»:

43. Եաղգամն ու պապր.
Պռան առագ իր անգամ
Պապր ցանկեց իր շաղգամ:
Եաղգամն աւելեց, ղեծայաւ:

Պապր փաշեց, փաշքշեց,
Եաղգամն հողոյց չը հանկեց:
Պապր կանկեց քապրկիրն: Պա-
պրկը քապրկից, քապրկը պապր-
կից, պապրկը շաղգամից
հա՛ փաշեցիրն, փաշքշեցիրն,
Եաղգամն հողոյց չը հանկեցիրն:
Սապրկը կանկեց թոռնրկիրն:
Թոռնրկը քապրկից, քապրկը պա-
պրկից, պապրկը շաղգամից
հա՛ փաշեցիրն, փաշքշեցիրն,
Եաղգամն հողոյց չը հանկեցիրն:
Թոռնրկը կանկեց շնրկիրն: Ենրկը
թոռնրկից, թոռնրկը քապրկից, քա-
պրկը պապրկից, պապրկը շաղգամից

10157
10
հւն ֆաշեցիւն, ֆաշիքշեցիւն,

Շաղգաւր հողից չը հանուցիւն:

Երկը կանգեց կարբիկիւն: Կար-
բիկը շնրկից, շնրկը թոռնրկից, թոռ-
նրկը քարբիկից, քարբիկը պապի-
կից, պապիկը շաղգաւրից

հւն ֆաշեցիւն, ֆաշիքշեցիւն,

Շաղգաւր հողից չը հանուցիւն:

Կարբիկը կանգեց ճկնրկիւն: Մըկ
նրկը կարբիկից, կարբիկը շնրկից
շնրկը թոռնրկից, թոռնրկը քարբի-
կից, քարբիկը պապիկից, պապիկը
շաղգաւրից

Որ ֆաշեցիւն, ֆաշիքշեցիւն,

շաղգաւր հողից չը հանուցիւն:

2013 1502

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0060014

